

ZITTING VAN DINSDAG 4 OCTOBER 1949

Sub-Commissie II

Tegenwoordig de heer Algera, voorzitter en de heren van Dis en Korthals, leden, alsmede de heer Oosterhuis, griffier.

Punt van het Enquêtebesluit: p.

Verhoor van

FREDERIK WILLEM COSTER,

oud 63 jaar, wonende te Haarlem, directeur Steenkolen Handelsvereniging, gevestigd te Amsterdam.

Hij legt de eed af als getuige.

68414. De Voorzitter: Welke functies heeft u bekleed van 1940 tot aan het einde van de oorlog?

A. Op 1 Januari 1942 ben ik in actieve dienst hersteld als schout-bij-nacht titulair en werd belast met de functie van voorzitter van de inkoopcommissie in Australië. Deze functie heb ik uitgeoefend te Melbourne, tot de val van Java. Kort daarna, in Maart 1942, kreeg ik een telegram van de bevelhebber der zeestrijdkrachten te Londen, met het verzoek, mij te willen belasten met het ontvangen en reorganiseren van het marinepersoneel, dat uit Java in Australië aankwam. Door dit telegram kwam ik dus feitelijk in militair verband. Tot dit moment oefende ik een Indische Regeringsfunctie uit, niet een zuiver militaire functie. Later is mijn functie uitgebreid en had ik ook bemoeienis met het reorganiseren van het Nederlandsch-Indische leger (en de vliegdienst). Generaal-majoor van Oyen van het K.N.I.L., die ouder in rang was dan ik, had aanvankelijk de algemene militaire leiding in Australië, onder de titel van Onderbevelhebber Strijdkrachten Oosten.

Op last van de Regering is hij spoedig vanuit Australië naar Amerika vertrokken en heb ik zijn functie als Onderbevelhebber Strijdkrachten Oosten bij mijn feitelijke functie commandant marine Australië waargenomen. Dit heeft geduurd tot ik op 1 Mei 1943 werd vervangen door mijn opvolger schout-bij-nacht *Koenraad*.

68415. De Voorzitter: Is dit het einde van de effectieve functies, die u heeft bekleed?

A. Daarna ben ik weer in militaire dienst opgeroepen in September 1945. Begin October 1945 ben ik naar Indië vertrokken en heb daar het onderzoek naar de gedragingen van het marinepersoneel geleid. Na afloop van dit onderzoek in October 1946 ben ik naar Australië teruggegaan. Op 1 Januari 1947 ben ik ten derden male gepensionneerd.

68416. De Voorzitter: Is u vóór 1 Januari 1942 niet betrokken geweest bij de strijd in Indië?

A. Neen, ik ben daarbij niet betrokken geweest. Ik heb echter daarover in mijn functie als voorzitter van de Commissie Gedragingen Marinepersoneel enige gegevens verzameld. Deze gegevens zijn bijeengebracht in een boekwerk: „Verslag Commissie Gedragingen Marinepersoneel in Oorlogstijd”, dat o.a. bij het Departement van Marine ligt. Hieruit is veel te putten over de laatste dagen in Indië.

68417. De Voorzitter: Wanneer werd u vóór 1 Januari 1942 gepensionneerd?

A. Op 15 of 16 October 1935.

68418. De Voorzitter: Kunt u ons vertellen, wat u in uw functie van voorzitter van de Commissie Gedragingen Marinepersoneel bekend is geworden ten aanzien van de strijd in Indië?

A. Over de strijd zelf weet ik betrekkelijk weinig. Het ging bij het onderzoek voornamelijk over de gedragingen van het marine-

personeel, hoe de mensen zijn geëvacueerd en weggekomen, welke orders ter zake zijn gegeven, welke schepen zijn vernietigd en dergelijke bijzonderheden meer. U vindt dit in dat boekwerk met datums en gegevens.

68419. De Voorzitter: Het handelt dus ook over de evacuatie van de strijdmiddelen naar Ceylon?

A. Ja.

68420. De Voorzitter: Heeft u veel kunnen doen als voorzitter van de Inkoopcommissie?

A. Neen, heel weinig. Op 1 Februari 1942 kwam ik in Australië aan. Aangezien Java begin Maart viel en de communicatie al dadelijk moeilijk was, heb ik meer geliquideerd dan positieve inkopen gedaan. Er waren vóórdien verschillende contracten gesloten, b.v. voor een hele munitiefabriek, die toen geliquideerd moesten worden.

68421. De Voorzitter: Was het de bedoeling in Australië aan te kopen?

A. Ja. Australië was toen een vrij behoorlijke markt voor allerlei dingen, die na de val van Nederland niet meer te krijgen waren. Daar kwam juist voor de Indische strijdmacht vrij veel vandaan.

68422. De Voorzitter: U hebt dus eigenlijk praktisch niets ingekocht?

A. Neen, niets van belang.

68423. De Voorzitter: Op welke strijdmiddelen had men voornamelijk het oog voor die inkopen?

A. Marine, leger en burgerlijke instanties, voor geheel Indië dus.

68424. De Voorzitter: Voor elk onderdeel van het leger dus?

A. Ja. Alles, wat er nodig was, vooral aan munitie was er tekort, ook geweren.

68425. De Voorzitter: U is belast met het ontvangen en reorganiseren van marine-onderdelen, die naar Australië zijn uitgeweken. Kunt u zeggen, waarin dat heeft bestaan?

A. Het is een vrij aanzienlijk aantal geweest. Het is voor mij moeilijk getallen te noemen onder ede. Het lag tussen 2000 en 5000 man. Vliegtuigen en schepen zijn ook uitgeweken.

68426. De Voorzitter: Kunt u een nadere precisering geven wat de schepen betreft?

A. Van de onderzeeboten zijn naar Australië gekomen: de K 8, K 9, K 11, en misschien nog een enkele andere. De oudere onderzeeboten, zoals de K 8 en K 9, brachten voornamelijk personeel over, ook belangrijke personen.

68427. De Voorzitter: Welke andere belangrijke marine-onderdelen zijn naar Australië gekomen?

A. De „Tromp” was bij de val van Java in Australië in reparatie. De mijnenveger „Crijnssen” is naar Australië gekomen. Er is ook nog een divisie mijnenvegers gekomen, dat waren betrekkelijk kleine motorboten.

68428. De Voorzitter: Waar waren de „Sumatra” en de „Heemskerck”?

A. Die zijn allebei naar Engeland gegaan. De „Sumatra” is al vóór de val van Java naar Engeland gedirigeerd. De „Heemskerck” is naar Colombo gegaan en veel later in Australië gekomen, in 1944

misschien. De torpedojagers „van Galen” en „Sweers” zijn eerst via Colombo naar Engeland gedirigeerd en later, na mijn tijd, zijn de „van Galen” en de „Tjerk Hiddes” in Australië gekomen.

64829. De **Voorzitter**: Hoe heeft zich de reorganisatie voltrokken?

A. Die reorganisatie was uiterst bezwaarlijk. Ik was toen wel commandant van de marine in Australië, maar stond praktisch alleen. Er was niets. Er was geen plaats om de mensen onder te brengen. Er was geen organisatie, die voor voedsel, en geen organisatie, die voor kleren zorgde. Alles moest worden geïmproviseerd. Ik heb daarbij veel hulp gehad van de Australische marine. Met die hulp heb ik mensen opgevangen, die praktisch naakt aankwamen. Ik bedoel dan in shirt en short, waarmee de mensen in Indië aan boord waren gezet. Voor Australië, waar het koeler is dan in Indië, was dit niet voldoende. Er moest deze mensen weer militaire geest bijgebracht worden. Door alles, wat ze hadden meegemaakt, was het moreel van de mensen aanvankelijk niet bepaald hoog te noemen.

68430. De **Voorzitter**: Kwamen ze op verschillende plaatsen in Australië aan?

A. Ja, het grootste deel kwam aan in de haven van Fremantle bij Perth op de westkust, een kleiner deel in Adelaide en de rest in Melbourne. De afstand van Perth naar Melbourne is 2000 Eng. mijl, 3500 km dus. Een trein doet over die afstand vijf dagen. U begrijpt wel, dat het niet zo eenvoudig was, dit voor elkaar te brengen.

68431. De **Voorzitter**: Heeft u de marine-onderdelen in een bepaalde haven geconcentreerd?

A. Ja, Melbourne was het hoofdstation. Al dadelijk kwam vanuit Londen het verzoek zoveel mogelijk alle valide mensen naar Engeland te sturen om van daaruit aan de oorlogvoering op zee deel te nemen. Het grootste deel is per schip van Melbourne naar Engeland gegaan. De schepen, die over waren, hebben wij bemand en daarmee is de oorlog doorgevoerd. Deze schepen hebben voornamelijk geopereerd vanaf Perth, later ook van uit Darwin.

68432. De **Voorzitter**: Onder welk operationeel commando stonden deze schepen?

A. Onder Amerikaans operationeel commando. Ik heb van de bevelhebber der zeestrijdkrachten een telegram ontvangen om wat van de marine over was te stellen onder operationeel bevel van generaal *MacArthur*. De Australische marine stond operationeel ook onder Amerikaans commando.

68433. De **Voorzitter**: Hoe was de bevelsverhouding in die tijd?

A. Mijn titel was Onderbevelhebber Strijdkrachten Oosten, ik stond dus onder de Bevelhebber Strijdkrachten Oosten, dat was admiraal *Helfrich* in Colombo.

68434. De **Voorzitter**: Ik meende, dat u pas Onderbevelhebber Strijdkrachten Oosten werd, nadat generaal *van Oyen* wegging.

A. Dit is juist, maar bracht in de bevelsverhouding geen verandering.

68435. De **Voorzitter**: U stond dus in gelijke positie ten opzichte van admiraal *Helfrich* als generaal *van Oyen*?

A. Ja, met dien verstande, dat hij, zolang hij in Australië was, bij algemene zaken vóórging.

68436. De **Voorzitter**: Hoe was de verhouding ten opzichte van de Amerikanen?

A. Generaal *MacArthur* had het commando, dat hij, wat de marine betreft, had overgedragen aan zijn vlootvoogd, in die tijd admiraal *Leahy*. Deze had dus onder *MacArthur* de operationele leiding ter zee. Ik had voornamelijk met generaal *MacArthur* en daarnaast met *Leahy* en de Australische vlootvoogd *Royle* te maken. Mijn schepen waren ingedeeld bij de verschillende Amerikaanse onderbevelhebbers.

68437. De **Voorzitter**: U behoefde dus voor contact met generaal *MacArthur* niet via admiraal *Helfrich* te handelen?

A. Neen.

68438. De **Voorzitter**: Is de scheiding, die heeft plaats gehad tussen de strijdkrachten op Ceylon en Australië, vrij willekeurig geweest of zat hier systeem in?

A. Oorspronkelijk was het vrij willekeurig, totdat dit naderhand geregeld werd. Ik meen, dat het oorspronkelijk de bedoeling van admiraal *Helfrich* is geweest om alles naar Ceylon te evacueren. Dit bevel is echter of niet goed uitgevoerd of niet goed doorgekomen. Er is een aanzienlijk deel in Australië terechtgekomen. Later is bestudeerd waar de verschillende onderdelen het beste konden worden gebruikt. Van de marinevliegdiens in Australië is toen een aanzienlijk deel naar Ceylon teruggegaan. De bevelhebber der zeestrijdkrachten in Londen heeft een deel, dat hij nodig had, naar Londen gehaald.

68439. De **Voorzitter**: Waren er bepaalde omstandigheden, die hetzij voor Ceylon, hetzij voor Australië pleitten?

A. Aanvankelijk was men op beide plaatsen in een defensieve positie. Toen ik in Australië kwam, heerste daar grote angst voor een Japanse invasie, die elke dag kon worden verwacht. De positie op Ceylon was ook defensief. Later ging van Australië offensieve actie uit, die door de Amerikanen werd geleid, en zijn er meer strijdkrachten vanuit Ceylon en Engeland naar Australië gezonden om daaraan deel te nemen.

68440. De **Voorzitter**: Zou het geen aanbeveling hebben verdiend om zoveel mogelijk strijdkrachten naar Australië te brengen, omdat bijna het gehele gebied van Nederlandsch-Oost-Indië onder de Amerikaanse area viel?

A. Ja, het gehele gebied, behalve Sumatra, viel onder generaal *MacArthur*. Op Sumatra had generaal *Mountbatten* het commando. Het was dus de kwestie, waar onze hulp het best gebruikt kon worden.

68441. De **Voorzitter**: Is de plaatsbepaling geschied door het geallieerde opperbevel?

A. Ja.

68442. De **Voorzitter**: Kunt u nog iets mededelen over de operaties, die, toen u Onderbevelhebber Strijdkrachten Oosten was, door de vlooteenheden zijn uitgevoerd?

A. De „Tromp” werd voornamelijk gebruikt voor het beschermen van konvooien in West-Australië. De divisie mijnenvegers werd gebruikt voor het openhouden van de toegangen tot de haven van Perth. De „Crijnssen” werd meer gebruikt op de oostkust en enkele onderzeeboten gingen naar Indië voor offensieve operaties.

68443. De **Voorzitter**: Dit werd zeker geregeld door het geallieerde opperbevel?

A. Ja, althans in grote lijn.

68444. De **Voorzitter**: Herinnert u zich nog wie in die tijd commandant was van de „Tromp”?

A. Kapitein-ter-zee *de Meester*.

68445. De **Voorzitter**: Hoe was het moreel van de marine-mensen?

A. Toen ze aankwamen, was het moreel niet al te best. Nadat ze echter een tijdlang in Australië hadden doorgebracht, werd het veel beter.

68446. De **Voorzitter**: Werden er bezwaren geuit?

A. De gehele gang van zaken in Indië met de spoedige val van Java, het voortdurend terugtrekken en de daarbij ontvangen slagen, had het moreel van deze mensen geen goed gedaan. Vooral de oudere onderofficieren waren gedepimeerd.

68447. De **Voorzitter**: Vonden ze het niet prachtig, dat ze aan de overweldigder waren ontkomen?

A. Neen, ze wilden de zaak doorzetten en ze waren niet van plan het op te geven.

68448. De **Voorzitter**: Ik bedoelde eigenlijk, of ze, nu ze geen krijgsgevangenen waren geworden onder de overweldigder, nu als vrij man aan de strijd wilden gaan deelnemen?

A. Ja zeker. Ze hadden veel meegemaakt. Velen van hun kameraden waren gevallen. Ze hadden reizen gemaakt door gevaarlijke gebieden op geheel onbeschermd schepen. Het moreel heeft zich snel hersteld.

68449. De **Voorzitter**: Toen u Onderbevelhebber Strijdkrachten Oosten was, kreeg u dus ook de landmacht en de luchtmacht onder u. Hoe was het met de sterkte van de onderdelen van de landmacht?

A. Er was praktisch niets van de landmacht. Voor zover ik mij herinner, was er één compagnie marechaussee, die met kleine schepjes uit Nieuw-Guinea was gevluht naar Australië en daar ook was aangekomen. Hun commandant was niet al te best, ik heb hem later voor de krijgsraad moeten brengen. Zijn naam kan ik me op het ogenblik niet herinneren.

Alle vliegers in opleiding waren vóór de val van Java van Oost-Indië naar Australië getransporteerd. De vliegeropleiding was dus reeds in Australië ondergebracht toen Java viel, omdat Bandoeng niet meer voor opleiding kon worden gebruikt. In Januari 1942 is de gehele opleiding met vliegtuigen en al naar Adelaide overgebracht. Daar was dus een kern van de vliegmaacht, een vliegmaacht van marine en leger samen.

68450. De **Voorzitter**: Stond deze onder bevel van generaal van Oyen?

A. Generaal van Oyen is later gekomen. In die tijd was er een andere commandant.

68451. De **Voorzitter**: Was dat majoor Giebel?

A. Dat is zeer goed mogelijk.

68452. De **Voorzitter**: Is de landmacht later niet versterkt met troepen, die hadden stand gehouden op Timor?

A. Later heb ik daarvan ook nog mensen gehad, maar het was niet veel.

68453. De **Voorzitter**: Waarom zijn deze mensen teruggetrokken? Konden ze daar niet langer stand houden of is dit vrijwillig gebeurd?

A. Dat is betrekkelijk vrijwillig gebeurd. Eerst is de commandant, overste van Straten, teruggekeerd. Ik wilde mij op de hoogte stellen hoe de situatie daar was, vooral wat de bevoorrading betrof en ook hoe de verhouding tot de Australische troepen op dat eiland was, omdat er ook Australiërs meevochten. Er was nl. een Australisch contingent en een Hollands contingent. Dit laatste stond onder overste van Straten. Op een zeker ogenblik heb ik een schip gestuurd naar Timor om iemand af te halen, die ons inlichtingen zou geven. Ik had een of andere ondergeschikte officier verwacht. Overste van Straten is toen zelf meegekomen, omdat hij vond, dat hij zelf het beste inlichtingen kon geven. Dat is eigenlijk het begin van het einde geweest. Naarmate de Japanners opdrongen, hebben wij onze troepen niet meer voldoende kunnen bevoorraden en konden wij de mannen niet meer van het nodige voorzien. De bevoorrading hing grotendeels af van de Australiërs, van wie we schepen en voorraden moesten krijgen. Het was altijd een zeer riskante tocht, omdat men gebied moest intrekken, waar Japan de heerschappij ter zee en in de lucht had. Een van onze laatste versterkingsploegen, die wij hebben gestuurd, is op een paar man na verdronken, omdat hun schip door vliegtuigen werd vernietigd. Hierbij was o.a. luitenant Model *Bienfait*.

68454. De **Voorzitter**: Achte u het juist, dat de commandant zelf het eiland verliet en de troepen eigenlijk aan hun lot overliet?

A. Zelf zou ik het niet hebben gedaan. Van de andere kant heeft hij getracht op deze manier de reorganisatie zo goed mogelijk voor elkaar te brengen. Ik heb het hem in ieder geval niet kwalijk genomen.

68455. De **Voorzitter**: Hoe is het met die troepen gegaan?

A. Deze troepen zijn later afgehaald.

68456. De **Voorzitter**: Is dit op uw initiatief gebeurd?

A. Ik zou niet durven zeggen of het op Australisch initiatief is gebeurd of op het onze. Australië was hierbij betrokken vanwege de instandhouding van de troepen. Ik vermoed, dat het op Australisch initiatief is gebeurd. Elke dag waren er te Melbourne gemeenschappelijke stafvergaderingen en deze zaak is daar besproken.

68457. De **Voorzitter**: U zei zoëven, dat de heer van Straten u heeft duidelijk gemaakt, dat zijn vertrek de beste weg is geweest. Op welke wijze heeft hij u dit duidelijk gemaakt?

A. Vanwege de noodzaak om op hoog peil contact te leggen en tot een conclusie te komen.

68458. De **Voorzitter**: Kunt u over deze gedachte nog iets uitweiden? Wat wenste hij eigenlijk op hoog niveau te doen?

A. Wij hadden om iemand gevraagd, die ons zou kunnen inlichten. Hij had natuurlijk ook een officier kunnen sturen, maar wanneer men zelf het beste meent te weten, kan men ook zelf gaan.

68459. De heer **Korthals**: Die gedachte heeft u toch aanvankelijk niet gedeeld?

A. Neen, ik had deze mogelijkheid niet verondersteld.

68460. De heer **Korthals**: Heeft u later die gedachte wel gedeeld?

A. Hij heeft mij zijn motieven duidelijk gemaakt.

68461. De heer **Korthals**: Onderschreef u die motieven?

A. Ik voel meer voor de gedachte, dat men dit als commandant niet moet doen. Als ik zelf in zijn geval was geweest, had ik het niet gedaan. Ik kon echter wel begrijpen, dat er motieven waren, die dit aannemelijk maakten.

68462. De **Voorzitter**: Dat motief was dus alleen, dat hij op zijn niveau het beste inlichtingen kon geven?

A. Ja. U moet ook niet vergeten, dat hij in Australië de oudste officier van het Nederlandsch-Indische leger was. Hij had dus daar een vrij onafhankelijke positie.

68463. De **Voorzitter**: Hij stond toch onder u?

A. Jawel, maar ik was marine-officier. Ik neem dus geen tactische beslissingen op legergebied. Het ligt niet op mijn weg te beoordelen of een compagnie op een zekere plaats het beste kan standhouden of terugtrekken.

68464. De **Voorzitter**: Wie was vóór zijn komst de hoogste landmachtautoriteit onder u?

A. Er waren drie kapiteins: *de Vries*, *Spoor* en *Koppen*. Kapitein *Sandberg*, die in Australië gestorven is, was aanvankelijk de oudste.

68465. De **Voorzitter**: Was overste van Straten met die situatie op de hoogte, zodat hij op die grond heeft gezegd, dat het beter was, dat hij in Australië zou zitten dan op Timor te blijven?

A. Dat durf ik niet te zeggen.

68466. De **Voorzitter**: Ligt er nog een vrij groot tijdsverloop tussen zijn vertrek en het vertrek van de rest van de troep?

A. Dat is in maanden uit te drukken.

68467. De **Voorzitter**: Waar zijn nog meer plaatsen van verzet geweest na de capitulatie?

A. Daarvan weet ik niets af. Wat ik u nu ga vertellen, weet ik van derden. Ik weet, dat er in Sumatra nog enig verzet is geweest, en dat men vanuit Ceylon heeft geprobeerd dit verzet te steunen.

68468. De **Voorzitter**: Op Nieuw-Guinea is altijd een troepenmacht gebleven?

A. Ja, alleen op het oostelijke deel van Nieuw-Guinea, Merauke en Hollandia. Op de Vogelkop was niets, nadat de compagnie-*Edwards van Muyen* naar Australië gevluht was.

68469. De **Voorzitter**: Zijn er, nadat de troepen uit Timor zijn overgekomen naar Australië, nog andere troepen gekomen?

A. Neen, dat was het laatste transport. Voordien waren de bovengenoemde troepen uit Nieuw-Guinea aangekomen. Deze kwamen van de Vogelkop van de olievelden uit de buurt van Kaimana. Later zijn deze troepen weer gebruikt voor bezetting van Merauke.

68470. De **Voorzitter**: Weet u iets van de aantallen?

A. Tussen de 100 en 200 man.

68471. De **Voorzitter**: Zijn deze troepen op de een of andere wijze weer geformeerd?

A. De landmacht heeft geprobeerd hiervan een bataljon te formen en dit langzamerhand te completeren. De Nederlanders in Australië zijn hiervoor als dienstplichtigen opgeroepen.

68472. De **Voorzitter**: In welke plaats was die compagnie gelegerd?

A. Eerst hebben deze mensen in een kamp bij Melbourne gelegen. Later zijn zij naar Sydney gegaan en nog later naar het noorden.

68473. De **Voorzitter**: Hadden deze troepen nog een bepaalde taak?

A. Ze werden geoefend en herbewapend.

68474. De **Voorzitter**: Hoe stond het met de luchtmacht?

A. Van de luchtmacht was er alleen de opleiding met opleidings-toestellen, die niet voor oorlogsgebruik geschikt waren. Later is de luchtmacht weggevoerd naar Amerika, waar haar opleiding werd voltooid in Port-Jackson. Men heeft van deze mensen in Australië een squadron opgericht met Mitchell-bommenwerpers.

68475. De **Voorzitter**: Wanneer is dit geweest?

A. Eind 1942 begin 1943. Zij waren tijdens de opleiding in de buurt van Canberra gestationneerd; later zijn zij ingezet in Australië van Port Darwin uit.

68476. De **Voorzitter**: Ik meende, dat onmiddellijk na de capitulatie een luchtmacht in Australië was geweest.

A. Neen, alleen niet operationele toestellen van de M.L. en de marine-vliegdiens.

68477. De **Voorzitter**: Zegt de naam van majoor *Fiedeldy* u iets?

A. Ja.

68478. De **Voorzitter**: Hij was van het 18de squadron.

A. Dat was aanvankelijk niet operatief, maar in opleiding. Het 18de squadron heeft pas later in Australië Mitchell-bommenwerpers gekregen.

68479. De **Voorzitter**: Het 18de squadron is dus niet uitgeweken na de capitulatie?

A. Neen, dat zijn afzonderlijke toestellen geweest. Van de marine is een deel van de luchtmacht uitgeweken. Van de landmacht zijn aparte toestellen uitgeweken. De marine-luchtmacht is bij aankomst in Australië te Broome in elkaar geschoten. Daar is zeer weinig van overgebleven.

68480. De **Voorzitter**: Was u op de hoogte van het interne leven van de squadrons?

A. Neen. Het lag vrij ver van mij vandaan en ik kwam er een paar keer per jaar voor inspectie.

68481. De **Voorzitter**: Bevond u dan alles goed?

A. Als regel wel.

68482. De **Voorzitter**: Hebben u weleens geruchten bereikt, dat er iets aan mankeerde?

A. Er is een kwestie geweest van drie officieren, die met een vliegtuig wilden terugkeren naar Java. Zij wilden dus feitelijk deserteren per vliegtuig.

68483. De **Voorzitter**: Weet u overigens van het leven van dat squadron niets af?

A. Neen.

68484. De **Voorzitter**: Is u betrokken geweest bij de zeekrijgs-raadzaak van die drie officieren?

A. Neen, ik meen, dat dit in Colombo is berecht. Het was een vrij moeilijke kwestie, bij welke instantie deze zaak zou worden berecht. Die competentiekwestie is nogal aangevallen geweest. Ik weet ook niet of de in deze genomen beslissing juist is geweest.

68485. De **Voorzitter**: Weet u iets van de straffen, die deze officieren hebben gekregen?

A. Ik heb het geweten. Ze zijn in ieder geval niet doodgeschoten.

68486. De **Voorzitter**: Herinnert u zich de naam van luitenant *Burck*?

A. Dat was een van deze mensen.

68487. De **Voorzitter**: Volgens onze gegevens heeft deze luitenant *Burck* om rechtskundige bijstand verzocht aan vice-admiraal *Coster*. Dit is echter geweigerd. Herinnert u zich hiervan iets?

A. Neen. Wanneer deze man om rechtskundige bijstand had verzocht in deze zaak, had hij het zeker gekregen. Hij heeft toch in Colombo terechtstaan?

De **Voorzitter**: Ja.

A. Dan zal hij daar bijstand hebben gekregen. U kunt wel begrijpen, dat men uit Melbourne geen rechtskundige bijstand zal vragen voor een zaak in Colombo.

68488. De **Voorzitter**: De krijgsraadzaak heeft zich in Colombo afgespeeld, maar ze zijn eerst in Australië gevangengenomen en in arrest gesteld. Gedurende die tijd zal hij om rechtsbijstand hebben gevraagd.

A. Heeft hij die niet gekregen?

De **Voorzitter**: Volgens onze gegevens althans niet. Daarom vraag ik u, of u zich hiervan iets herinnert.

A. Neen. Ik vermoed, dat dit een landmachtszaak is geweest.

68489. De **Voorzitter**: Ik zal u een citaat voorlezen uit een rapport:

„Nog onveroordeeld zijnde, werden we” — de drie officieren — „ingesloten in de Australische gevangenis Pentridge, waar wij gevangenskleding moesten dragen en gevangeniswerk verrichten. Dit is in strijd met de Nederlandse militaire wetgeving en werd door ons opnieuw aangevoeld als een opzettelijk streven om ons geschikt te maken voor duistere plannen van de achter de schermen werkende krachten, die daarmee enig persoonlijk doel nastreefden. Luitenant *Burck's* verzoek om rechtskundige bijstand, gericht aan vice-admiraal *Coster*, werd geweigerd. Dit spreekt boekdelen!”

A. Neen. Daarvan staat mij niets bij.

68490. De **Voorzitter**: Kan het zijn, dat bij de landmacht in het vóóronderzoek geen bijstand wordt gegeven?

A. Dat is juist.

68491. De **Voorzitter**: Het zou dus om formele redenen zijn geweigerd?

A. Ik begrijp niet wat ik er dan mee had te maken.

68492. De **Voorzitter**: Waarschijnlijk omdat u Onderbevelhebber Strijdkrachten Oosten was.

A. De krijgsraad was niet door mij benoemd.

68493. De **Voorzitter**: Het was waarschijnlijk in de tijd, dat zij in de gevangenis zaten in Australië.

A. Ik had er geen zeggenschap over, hetgeen ik verkeerd achtte. Ik heb de gehele zaak niet juist gevonden. Er had een krijgsraad moeten komen in Melbourne. Dan had ik er mee te maken gehad. Nu had ik geen zeggenschap. Het liep over de fiscaal van de Zeekrijgsraad te Colombo. Ik denk, dat daar het verzoek is terechtgekomen.

68494. De **Voorzitter**: Weet u waarom de zaak voor de Zeekrijgsraad is gebracht en niet voor de landmacht?

A. Neen.

68495. De **Voorzitter**: Heeft u ook niet het gevoel, dat hier iets achter heeft gezeten, dat men een dergelijke beslissing heeft genomen?

A. Dat is een beslissing uit Colombo geweest, die mij verbaasd heeft. Ik heb dit als minder juist gevoeld.

68496. De **Voorzitter**: Zijn er weleens misstanden gerapporteerd uit het 18de squadron?

A. Ik herinner het mij niet.

68497. De **Voorzitter**: Waarom is u vervangen in Mei 1943?

A. Op order van de bevelhebber der zeestrijdkrachten. Er was een overschot van hogere officieren. Men vond het niet nodig om iemand, die al gepensionneerd was, langer in dienst te houden.

68498. De **Voorzitter**: Ik dacht, dat men blij was met iedere man, die men had?

A. Dat had ik ook gedacht, maar het bleek niet zo.

68499. De **Voorzitter**: U achtte dit ook een foutieve opvatting waarschijnlijk?

A. Ik vond het verkeerd, maar ik heb mij er bij neer moeten leggen.

68500. De **Voorzitter**: Welke vlagofficieren waren dat?

A. O.a. een ex-commandant marine in Soerabaja, de toenmalige schout-bij-nacht *Koenraad*. Hij is met een onderzeeboot naar Australië uitgeweken en heeft zich bij mij gemeld. Op verzoek van Londen is hij naar Londen gezonden. Uit verhalen van derden weet ik, dat er in Londen betrekkelijk veel oudere officieren zaten, waarvoor geen emplot was. Ook niet voor schout-bij-nacht *Koenraad*. Ik denk, dat dit invloed heeft gehad bij deze verwisseling.

68501. De **Voorzitter**: Welke vlagofficieren waren er nog meer in Australië, toen u werd vervangen?

A. Ik was de enige. De marine had hogere officieren over en zocht daarvoor emplot.

68502. De heer **Korthals**: Had het een verklaarbare reden, dat men officieren over had?

A. Met de evacuatie zijn er vrij veel officieren uit Indië weggekomen. Men kan niet zeggen, dat men één officier nodig heeft op zoveel mannen en op zoveel officieren één vlagofficier.

68503. De heer **Korthals**: Is het, gezien de omstandigheden, een verklaarbaar iets, dat er officieren over waren? Men zou denken, dat het, in oorlogstijd, wanneer wij in een bondgenootschappelijke verhouding leven, toch een rol speelt, dat wij wat in de pot kunnen inbrengen, gezien het belang van het samengaan en het belang van later te kunnen zeggen, dat wij hebben meegespeeld.

A. Zeer zeker. Het was hier hetzelfde, als wanneer men een partijtje voetballers krijgt, waaruit men een elftal wil samenstellen, maar men drie keepers over houdt! Zo was het ook bij de marine.

68504. De heer **Korthals**: Was er geen andere oplossing te vinden?

A. Het is heel moeilijk om een Nederlands officier op een Engels schip te zetten, tenzij in een zeer speciale functie.

68505. De heer **Korthals**: We hadden dus op dat moment te weinig schepen?

A. Ja. We hadden ook geen bemanningen voor de schepen.

68506. De heer **Korthals**: U achtte het dus volkomen verklaarbaar.

A. Ja. Men moet alleen in oorlogstijd geen mensen vervangen, tenzij het strikt noodzakelijk is. Om die reden vond ik het niet juist.

68507. De heer **Korthals**: Maar nu van tweeën een: U zegt, dat er mensen over waren.

A. Er moest dus voor deze mensen emplot worden gezocht.

68508. De heer **Korthals**: Was er geen mogelijkheid voor ander emplot?

A. Blijkbaar niet. Ik ben nooit in Londen geweest, dus ik kan niet uitmaken, wat deze mensen in Londen zouden hebben kunnen doen.

68509. De heer **Korthals**: Gezien uw opvatting over de oorlogvoering en de gehele opzet van de marine, acht u het duidelijk, dat er geen emplot was?

A. U gaat me nu iets te ver. Ik kan het aanvoelen, maar daarom kan ik nog niet zeggen, dat ik het er mee eens ben en dat ik het volkomen duidelijk vind. Men kan de mensen nog altijd in een andere functie zetten, bij de staf, of bij de Intelligence Service.

68510. De heer **Korthals**: Men zou dus de kepers op een ander veld kunnen plaatsen? Die mogelijkheid was dus wel degelijk aanwezig.

A. Ja.

68511. De heer **Korthals**: Uit deze gedachtengang is het niet begrijpelijk, dat men een man, die in dienst was, plotseling op non-actief stelde.

A. Er is verschil tussen iets, dat men kan begrijpen en iets, dat men volkomen logisch vindt.

68512. De **Voorzitter**: Om welke andere reden vond u het niet juist?

A. Men moet in oorlogstijd niet iemand, die in den vreemde een leidende functie heeft, die weet hoe het land ligt en die zijn connecties gemaakt heeft, zonder overwegende redenen vervangen.

68513. De **Voorzitter**: Er kan waarschijnlijk ook nog bij gezegd worden, dat men niet iemand, die actief dient in oorlogstijd, er uit kan zetten. Daarna heeft u toch geen effectieve functie meer gehad?

A. Voor iedereen is er een tijd van komen en een tijd van gaan.

68514. De heer **Korthals**: Maar nu van het landsbelang uit gezien: Wij kwamen daar in Engeland. Wij hadden natuurlijk niet heel veel in te brengen. Het was volkomen duidelijk, dat, wanneer de vrede daar zou zijn, men zou kijken, wat elke Mogendheid heeft ingebracht. Nu hadden wij veel zee-officieren, een aantal manschappen. Nu werd iemand, die — om het nu eens huiselijk te formuleren — nog goed meekon, doodeenvoudig aan de kant gezet.

68515. De **Voorzitter**: Heeft u hierover nog geklaagd?

A. Over dergelijke dingen klaagt men in militaire dienst niet. Men moet ze maar nemen.

68516. De **Voorzitter**: Er is toch altijd wel een mogelijkheid om zijn mening kenbaar te maken?

A. Neen, deze gehele zaak is op zeer vreemde manier gegaan. Ik heb een telegram gekregen, waarin mij werd gezegd, dat het in de bedoeling lag om het commando-Ceylon over te brengen naar Australië. Indien dit zou geschieden, zou mijn functie overbodig worden en ik zou dan buiten dienst worden gesteld.

68517. De **Voorzitter**: Admiraal *Helfrich* zou dan naar Australië zijn gekomen?

A. Dat is niet doorgegaan. Men heeft iemand uit Londen gestuurd.

68518. De **Voorzitter**: Schout-bij-nacht *Koenraad* heeft toen dus volledig uw functie overgenomen?

A. Ja, op 1 Mei 1943.

68519. De **Voorzitter**: Wat heeft U toen verder gedaan?

A. Niets. Ik zat in Melbourne en heb me toen ter beschikking gesteld van het Rode Kruis. Ik ben vertegenwoordiger geweest van het Rode Kruis te Melbourne.

68520. De **Voorzitter**: Heeft u hierover nog schriftelijke gegevens?

A. Ik heb dat telegram nog. Uw oproep was op zeer korte termijn en daardoor heb ik nog niet alle kasten kunnen doorzoeken. Het is heel weinig, wat ik heb.

68521. De **Voorzitter**: Zoudt u, wat u heeft, in bruikleen willen afstaan? Wij stellen er prijs op schriftelijke gegevens te ontvangen, die wij hier kunnen overnemen. U kunt ze na gebruik terugontvangen.

A. Ik zal voor u nazien, wat ik heb.

68522. De **Voorzitter**: Is u in Australië gebleven?

A. Ja, totdat ik in actieve dienst ben gesteld in September 1945, met de speciale bedoeling om de Commissie Gedragingen Marine-personeel te leiden.

68523. De **Voorzitter**: Waar heeft deze commissie zitting gehouden?

A. In Batavia voornamelijk. Deze commissie had vele subcommissies, die in een jaar tijd ongeveer 5000 mensen hebben moeten zuiveren.

68524. De **Voorzitter**: Herinnert u zich nog de juiste omschrijving van de taak?

A. Neen. Ik heb haar zelf gemaakt. Het moet echter hier nog op het Departement te vinden zijn, evenals het verslag.

68525. De **Voorzitter**: Misschien kunt u de zakelijke omschrijving geven?

A. Het was een onderzoek naar de persoonlijke gedragingen van iedere man in oorlogstijd, die in vijandelijke handen was gevallen. Er moest worden nagegaan of de man alles had gedaan om buiten vijandelijke handen te blijven en hoe zijn gedrag in gevangenschap is geweest.

68526. De **Voorzitter**: Heeft u zelf nog behoefte opmerkingen te maken of mededelingen te doen, waarvan u meent, dat zij van belang voor de commissie kunnen zijn?

A. Ik kan u alleen namen noemen van mensen, waarmee ik heb samengewerkt en die u ook zou kunnen horen.

68527. De **Voorzitter**: Zoudt u mij die namen even willen opgeven?

A. Kapitein ter zee *Kommer*, toenmalig hoofd van de plaatselijke dienst te Melbourne. Hij was o.m. belast met de onderbrenging van mensen. Verder de tegenwoordige kapitein-ter-zee *Cox*, chef personeel, die van personeelszaken het meeste afweet; de tegenwoordige gepensioneerde schout-bij-nacht *Salm*, die reeds in Australië was toen ik kwam, als liaison-officier.

68528. De **Voorzitter**: Wie waren over het algemeen onze liaison-officiëren bij het hoofdkwartier van *MacArthur*?

A. Kapitein *Koppen*, kapitein *Spoor*, ik meen tijdelijk ook kapitein *de Vries*. Het was een landmachtvertegenwoordiging, omdat generaal *MacArthur* generaal was en wij in Australië geen zee-officiëren overcompleet hadden.

68529. De **Voorzitter**: U noemde zoëven de naam *Sandberg*?

A. Ja, *Sandberg* is daar ook geweest.

68530. De **Voorzitter**: Hadden wij ook vertegenwoordigers bij het marine-opperbevel?

A. Neen, er was geen opperbevel, maar de zevende vloot, waar aan wij waren toegevoegd. Later hebben wij daarbij gehad luitenant-ter-zee *Quéré*, die eigenlijk in de Intelligence Service zat. Wij hadden de *Nefis* opgericht. Luitenant-ter-zee *Quéré* is daarmee begonnen. Later is de toenmalige kapitein-luitenant-ter-zee *Salm* daarvan chef geworden. *Salm* is door kapitein *Spoor* als chef van de *Nefis* opgevolgd. Luitenant-ter-zee *Quéré* was belast met het inbrengen van parties in Indië. Hij moest dus proberen agenten naar Indië te smokkelen, met onderzeeboten aan de wal te zetten; deze agenten moesten trachten berichten te krijgen. Veel resultaat heeft dit nooit opgeleverd.

68531. De **Voorzitter**: Is er nooit iemand teruggekomen of zijn de agenten teruggekomen zonder gegevens?

A. Ze kwamen niet terug.

68532. De heer **Korthals**: Geldt dit voor alle parties?

A. Nadat ik weg was, zijn er parties naar Nieuw-Guinea gezonden, die wel enig succes hebben gehad. Op Java heeft het geen succes gehad. Van Colombo uit werkte men op Sumatra, dus daarvan heb ik minder gegevens. Het is daar wel gelukt om agenten 24 uur aan wal te houden.

68533. De **Voorzitter**: Meent u, dat deze zaak, voor zover het u betreft, hier voldoende is besproken?

A. Het is jammer, dat mijn geheugen niet meer zo volledig is, omdat het al 7 jaar geleden is. Ik weet niet wat de bedoeling van de commissie is, wat de commissie eigenlijk wenst te weten.

De **Voorzitter**: Het is onze bedoeling een voldoende overzicht te krijgen van wat er in die periode is voorgevallen.

A. Mijn werk ingevolge mijn instructie was meer op organisatorisch dan op operationeel gebied gelegen. Wij hebben kazernes moeten huren, voorraden moeten aanleggen, wij hebben voorraden op allerlei gebied moeten aankopen, mensen moeten kleden en onderbrengen, terug in het gareel brengen en moeten doorvoeren naar Engeland of Ceylon, waarna weer andere mensen moesten worden aangevoerd en in de oorlog ingezet. Dank zij mijn medewerkers, die ik heb gehad, is dit allemaal vlot gegaan. Luitenant-ter-zee *Crommelin*, die hier op het Departement werkt, zoudt u ook kunnen aantekenen.

De **Voorzitter**: Ik dank u nu voor de verstrekte inlichtingen en ik sluit het verhoor.

F. W. COSTER.

ALGERA, voorzitter.

VAN DIS.

KORTHALS.

OOSTERHUIS, griffier.